

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 3.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.10>

УДК 338.43:639.3/.6

В. І. Радько,

*д. е. н, професор кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2840-394X>

Н. М. Присяжнюк,

*к. вет. н. доцент кафедри іхтіології та зоології,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

Ю. В. Федорук,

*к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>

А. В. Горчанок,

*к. с.-г. н., доцент кафедри водних біоресурсів та аквакультури,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0103-1477>

О. Л. Гейко,

*асистент кафедри міжнародних фінансів, Навчально-науковий інституту
міжнародних відносин Київського національного університету*

імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5362-7809>

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

V. Radko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Entrepreneurship
Organization and Exchange Activity,*

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

N. Prysiazhniuk,

*PhD in Veterinary, Associate Professor of the Department of Ichthyology and Zoology,
Bila Tserkva National Agrarian University*

Y. Fedoruk,

*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Technologies in
Crop Production and Plant Protection, Bila Tserkva National Agrarian University*

A. Horchanok,

*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor,
Dnipro State Agrarian and Economic University*

O. Heiko,

*Assistant of the Department of International Finance, Scientifically Educational
Institute of International Relations Taras Shevchenko*

ECONOMIC ASPECTS OF AQUACULTURE PRODUCTION IN UKRAINE

Аквакультура в Україні була однією із найбільш розвинених серед інших республік у радянські часи, оскільки: країна була забезпечена усім необхідним для виробництва риби і морепродуктів; усі складові виробничого циклу здійснювались в Україні; рибальство та переробка риби, відтворення та збереження популяції риби, розвиток центрів вирощування риби. Рівень продуктивності ставків для розведення риби перевищував середнє значення у СРСР.

На сьогодні галузь аквакультури прісноводної риби та в цілому галузь рибництва опинилася перед системним викликом, що вимагає оновлення наукової, інформаційної, технічної, технологічної бази та розвитку підприємницьких здібностей у сільського населення на якісно новій основі, перед необхідністю переходу до якісно нової інноваційної моделі розвитку.

Необхідність кардинальної модернізації галузі аквакультури визначається наступними основними факторами: посиленням глобальної конкуренції на ринку рибної продукції та необхідністю імпортозаміщення на українському ринку; низькою продуктивністю праці в галузі аквакультури та нераціональним використанням наявних ресурсів і виробництв; недостатнім рівнем розвитку людського капіталу в сільській місцевості, необхідністю формування у нього підприємницьких здібностей; неможливістю вирішення проблеми забезпечення населення доступною і якісною вітчизняною рибною продукцією в обсягах і структурі, відповідних раціональним науково обґрунтованим норм харчування; необхідністю диверсифікації виробничої діяльності у сільській місцевості.

Низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної аквакультурної галузі пояснюються наступними причинами: невідрегульованість законодавства щодо оренди штучних водоймищ; недостатня кількість висококваліфікованих робітників; відсутність доступу до ринків збуту продукції; недоступність ринків капіталу; збитковість виробництва, в першу чергу, високий рівень витрат на корм.

У галузі наявні ва необхідні складові елементи, однак потребують додаткового інвестування: рибництво та обробка риби: відновлення і захист рибних запасів: аквакультура ставків та басейнів: комерційне виробництво риби

Проведено реформу рибної охорони, створено Рибний Патруль, що призвело до зменшення нелегального вилову риби.

Досить важливою проблемою для рибної галузі є прозорість їх діяльності. Встановлення прозорих правил рибальства та обліку могли б змінити дану ситуацію. Крім цього, важливо створити умови, за яких легальна діяльність приносила б вищі прибутки.

Aquaculture in Ukraine was one of the most developed among other republics in Soviet times, because the country was provided with everything necessary for the production of fish and seafood; all components of the production cycle were carried out in Ukraine: fishing and fish processing, reproduction and preservation of fish,

development of fish breeding centres. The level of productivity in fish breeding ponds exceeded the average value in the USSR.

Today, the freshwater fish aquaculture industry and the fish farming industry as a whole are faced with a systemic challenge that requires the renewal of the scientific, informational, technical, and technological base and the development of entrepreneurial abilities of the rural population on a qualitatively new basis before the transition to a qualitatively new innovative development model.

The need for radical modernization in the aquaculture industry is determined by the following main factors: the strengthening of global competition in the fish market and the need for import substitution in the Ukrainian market; low labour productivity in aquaculture and irrational use of available resources and production; the insufficient level of human capital development in rural areas, the need to develop entrepreneurial skills; the impossibility of solving the problem of providing the population with affordable and high-quality domestic fish products in the volume and structure corresponding to rational, scientifically based nutrition standards; the need to diversify production activities in rural areas.

The low level of the domestic aquaculture industry competitiveness is explained by the following reasons: lack of regulation in the legislation regarding the lease of artificial reservoirs; insufficient number of highly qualified workers; lack of access to product sales markets; unavailability of capital markets; unprofitable production, first of all, due to a high level of feed costs.

The industry has two necessary components; however, additional investment is needed the following: fish farming and fish processing, restoration and protection of fish stocks, aquaculture of ponds and pools, commercial fish production.

The reform of fish protection was carried out, the Fish Patrol was created, which led to a decrease in illegal fishing.

A really important problem for the fishing industry is the accountability of their activities. Establishing of accountable fishing rules and accounting could change this situation. In addition, it is important to create conditions under which legal activities would bring higher profits.

Ключові слова: *аквакультура, рибальство, державна підтримка, конкурентоспроможність, виробництво.*

Key words: *aquaculture, fishing, state support, competitiveness, production.*

Постановка проблеми. У життєзабезпеченні населення та економіці країни розвиток рибного господарства грає дуже значної ролі. Воно забезпечує продовольчі потреби населення в продуктах харчування, що багатою білком (протеїном). Галузь має не тільки важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки країни, але й надає мультиплікативний економічний вплив на інші галузі та сфери. національної економіки, зокрема підприємства рибогосподарського комплексу вносять значний внесок в економіку багатьох населених пунктів та міст (особливо у віддалених від центру регіонах країни), забезпечують населення робочими місцями, держава – податковими надходженнями до бюджету. Починаючи з 1995 року видобування біоресурсів становило майже 400,1 тис. тонн, а станом на 2021 рік - лише 73,7 тис. тонн, а це лише 18,4 % від показника 2020 року. Таким чином, за 25 років показник видобування водних біоресурсів зменшився майже вшестеро.

Як наслідок, щороку імпортується у замороженому вигляді майже 80 % риби, у 2021 році вартість імпорту сягнула понад 1 млрд дол. США, за умови, що населення України споживає значно менше рибної продукції, ніж громадяни інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічного і рибного господарства України присвятили свої наукові роботи М. С. Гринжевський, В. С. Уланчук, М. В. Стасишен, С. М. Кваша, Т. Ю. Андросович, А. І. Андрущенко, С. І. Алімов, Н. М. Вдовенко, А. В. Литовченко, Ю. П. Мазур та ін. Проте мінливість зовнішнього середовища функціонування суб'єктів господарської діяльності в сфері виробництва аквакультури, що викликано в першу чергу військовою агресією росії проти України породжує нові завдання, відбуваються зміни в нормативно-правовому забезпеченні галузі, виникають нові взаємозв'язки й залежності.

Постановка завдання. На основі узагальнення досліджень науковців та оцінці сучасного стану функціонування суб'єктів господарської діяльності в галузі виробництва аквакультури запропонувати практичні рекомендації щодо адаптації рибпромислових господарств до нинішніх умов здійснення виробничо-господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнятим є поділ галузі аквакультури на 3 основні типи.

Ставкова аквакультура. Згідно із Законом України «Про аквакультуру» ставкова аквакультура - це діяльність з розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури з використанням рибницьких ставків, штучно створених водойм (руслених, балочних або здамбованих ставків), відокремлених від материнських водних об'єктів частин), лиманів, обводнених торфових кар'єрів. Найбільший обсяг виробництва серед типів аквакультури в Україні здійснюється у класичних рибогосподарських водних об'єктах (92% від загального обсягу аквакультури в Україні) [1]. Розміри водойм варіюють від малих, гравійованих водойм до спеціально сконструйованих та побудованих за спеціальними проектами. Представників родини корошових є найбільш поширеним видом, що вирощується у прісноводних водоймах.

Аквакультура із використанням частин водних об'єктів. Частини рибогосподарського водного об'єкту надаються у користування на умовах оренди лише для розміщення плавучих рибницьких ставків, крім того для здійснення аквакультури надаються на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключного (морської) економічної зони України, визначення їх меж (координат) для цілей аквакультури (марікультури) здійснюється Кабінетом Міністрів України [2]. В Україні обсяг виробництва у кліткових системах у рибному господарстві становив менше ніж 0.003% від загального обсягу в галузі аквакультури/

Аквакультура із використанням установок замкнутого водопостачання (УЗВ). Часткове або повне повторне використання природних або штучних водойм через рециркуляційні системи є вигідним для гравців ринку. До даного

типу аквакультури належать УЗВ системи, що належать до закритих умов аквакультури [3]. Частка даного типу аквакультури становить 0,005% від загального обсягу галузі.

Внутрішні споруди можуть використовуватись як для виробництва кормових матеріалів, так і для розведення риби на продаж. За можливістю у УЗВ використовують артезіанську воду у виробничому процесі, якщо це можливо [4]. Це сприяє покращенню якості води та забезпечує стабільність температури протягом виробничого циклу.

УЗВ використовуються для вирощування наступних об'єктів аквакультури риб: родини лососевих, осетрових, сомових, тощо

В умовах воєнного стану одним із найважливіших завдань держави є гарантування продовольчої безпеки та стимулювання розвитку сільського господарства, зокрема рибництва.

Однак паралельно необхідно інвестувати фінансові в розвиток перспективних галузей народного господарства. В сфері аквакультури держава має сконцентруватись на забезпеченні гармонійного поєднання підтримки продовольчої безпеки держави та раціонального, невиснажливого використання водних біоресурсів країни.

Внаслідок військового вторгнення росії загальний вилов водних біоресурсів зазнав значного негативного впливу та скоротився майже на 40 тис. тонн. Протягом 2022 року було добуто 33,8 тис. тонн водних біоресурсів, що становить 46% відповідно до показника 2021 року.

Часткова або повна заборона навігації на значних за площею рибогосподарських водних об'єктах України – суттєві чинники, що вплинули на обсяги промислового рибальства у 2022 році. При цьому промисел в Азовському та Чорному морях був фактично заблокований, за виключенням певних ділянок у межах Миколаївської та Херсонської областей.

В результаті цього в рибогосподарських водних об'єктах та на континентальному шельфі України у 2022 році добуто всього 10,1 тис. тонн водних біоресурсів, що на 67% менше порівняно з 2021 роком в тому числі:

у внутрішніх водоймах – 9,95 тис. тонн, або майже на(- 44 %);

у Чорному морі – 0,076 тис. тонн (-99,1 %);

в Азовському морі – 0,024 тис. тонн (-99,5 %).

Водночас рибний промисел за межами юрисдикції України у зоні дії Конвенції по збереженню морських живих ресурсів Антарктики був передчасно зупинений у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, що ускладнило процес заміни екіпажу судна, який здійснював вилов антарктичного криля [5].

В зв'язку з цим загальний обсяг добутих водних біоресурсів суднами під державним прапором за межами юрисдикції України склав 9659 тонн, що на 58,3 % менше показника 2021 року.

Як свідчать дані Державної служби статистики України, що 4 тис. суб'єктів господарювання здійснювали діяльність в умовах аквакультури в 2022 році. Загалом вони виростили понад 14,6 тис. т водних біоресурсів.

Традиційними об'єктами аквакультури незмінно залишаються коропові: сазан та короп, якого вирощено 7,4 тис. т, і рослиноїдні види риб - 4,5 тис. т.

Крім коропових, вітчизняні виробники продукції аквакультури вирощували також:

- лососевих - 0,39 тис. т,
- сомових - 0,17 тис. т,
- осетрових - 0,047 тис. т,
- інші види водних біоресурсів - 2,1 тис. т.

Найбільшу кількість товарної продукції рибництва вирощено у ставах - 13,5 тис. т. У садках та басейнах вирощено по 0,23 тис. т, акваріумах - 0,053 тис. т, інших водних об'єктах - 0,65 тис. т.

Як свідчать дані Державної служби статистики України лідерами з вирощування продукції аквакультури в 2022 році були Черкаська (1993 т), Хмельницька (1377 т), Сумська (1193 т), Вінницька (1190 т) та Львівська (1182 т) області.

Суттєвий вплив на зниження обсягів виробництва продукції аквакультури здійснило знищення Каховської ГЕС, що призвело до повного осушення

Каховського водосховища, середній промисловий вилов якого складав близько 3000 тонн.

Необхідно відзначити, що з метою запровадження прозорості щодо промислового вилову водних біоресурсів в 2023 році були проведенні акції у державній електронній торговій системі «ПРОЗОРРО.ПРОДАЖІ».

Як свідчать дані Державного агентства водних біоресурсів на участь в проведенні аукціонів було подано 934 оголошення, укладено – 289 договорів, визначено – 154 переможці [6].

Військова агресія росії проти нашої держави негативно відобразилася на діяльності суб'єктів господарювання в сфері виробництва аквакультури.

Методично-технологічним центром з аквакультури Держрибагентства проаналізовано вплив військової агресії рф на аквакультуру України. Всього в опитуванні взяли участь понад 70 респондентів зі всіх регіонів України.

Так, з опитаних українських суб'єктів господарювання в сфері виробництва аквакультури нині працюють 52%, частково працюють – 38%, не працюють – 10%.

При цьому 20% респондентів напряму постраждали та зазнали руйнувань внаслідок бойових дій (руйнування гідротехнічних споруд рибницьких ставків, будівель, устаткування, загибель маточного поголів'я та товарної риби).

Загалом матеріальних збитків від військової агресії рф зазнали 72% респондентів.

Як свідчать результати опитувань, більшість опитаних господарств, які займаються виробництвом рибопродукції мали складнощі з транспортуванням та реалізацією, постачанням сучасного продуктивного рибопосадкового матеріалу, дефіцитом кормів [7].

Необхідно зазначити, що Офісом ефективного регулювання BRDO було проведено опитування суб'єктів господарювання в сфері виробництва аквакультури, яке показало, що:

- 70% респондентів мають проблеми, пов'язані з орендними правовідносинами, потребують врегулювання питання оренди гідротехнічних споруд, землі та водойм;
- 90% хочуть належної державної підтримки виробництва аквакультури в Україні;
- 80% вважають за необхідне прийняття відповідної інвестиційного законодавства в рибній галузі України;
- 80% підтримують необхідність впровадження механізму прозорості у сфері аквакультури;
- 95% не знають про положення Європейської зеленої угоди або не працюють над впровадженням її положень у власному виробництві [8].

Результати опитувань свідчать про необхідність ефективної взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності аквакультурної галузі та державних органів і місцевого самоврядування. Нині, незважаючи на надзвичайно складні умови обумовлені військовими діями, все ж стали дуже продуктивними в частині законодавчих змін для української рибної галузі загалом і аквакультури зокрема.

Важливим заходом у забезпеченні реалізації державної політики у сфері рибного господарства стало затвердження нової удосконаленої форми звітності у сфері аквакультури, яка адаптована до європейських підходів збирання статистичних даних та забезпечить ефективність обміну інформацією з міжнародними організаціями, у тому числі з ФАО відповідно до цього був прийнятий Наказ Мінагрополітики 11.09.2023 № 1655 «Про затвердження форми звітності у сфері аквакультури та інструкції щодо її заповнення», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01.12.2023 р. за № 2090/41146.

Аналіз ситуації свідчить, в рибному господарстві, що причини зменшення обсягів вилову також полягає в недосконалості чинного законодавства.

Нині доступ до ринку для нових учасників є обмеженим, відсутність прозорих і зрозумілих процедур отримання документів дозвільного характеру в галузі призводять до зростання корупційних ризиків і зниження зацікавленості з боку суб'єктів господарювання щодо входу на ринок [9].

Така негативна тенденція не сприяє належному забезпеченню продовольчої безпеки країни та потребує законодавчого врегулювання існуючих проблем.

Прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів та сфері аквакультури» від 21 березня 2023 року № 2989-IX, який набув чинності 28.04.2023 р., відкрив шлях до проведення реформи рибної галузі нашої країни.

Із прийняттям вищеназваного законодавчого акту сприяє проведенню електронні аукціони на право промислового вилову риби. Вважаємо, що прозорий механізм торгів створює рівні умови економічної конкуренції та забезпечує рівний доступ до промислу для нових суб'єктів господарювання.

Також спрощується доступ до ринку та зменшується адміністративне навантаження. Зокрема, оформлення та видача дозвільних документів відбуватиметься в електронній формі, шляхом створення Єдиної державної електронної системи управління рибною галуззю «Є-риба», встановлення санітарних вимог до рибоприймальних пунктів, посилення контролю за виловом риби.

Крім того, на час воєнного стану спростять продовження оренди водних об'єктів.

Новації сприятимуть відновленню рибної галузі, зростанню конкуренції та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів [10].

Одним з пріоритетних завдань для держави є відтворення водних біоресурсів, особливо в умовах війни. Адже вони є стратегічним державним харчовим резервом. Штучне відтворення цінних видів риби направлене як на підтримку водних екосистем, так і на формування промислових запасів.

Зариблення водойм України здійснювалося за рахунок користувачів водних біоресурсів, громадських організацій, благодійних та компенсаційних внесків, підприємств, які працюють відповідно до Режимів СТРГ та за науково-біологічними обґрунтуваннями [11].

Так, зариблення в режимі СТРГ у 2022 році здійснювали 38 суб'єктів господарювання, якими вселено 6,1 млн екз. різновікової молоді риб.

Користувачами водних біоресурсів, громадськими організаціями, за рахунок компенсаційних коштів і благодійних внесків та за науково-біологічними обґрунтуваннями за цей період випущено 0,34 млн екз. молоді риб.

Знищення греблі російськими агресорами греблі Каховської ГЕС фактично призупинило діяльність два державні заводи, що спеціалізується на розведенні риби (Херсонський виробничо-експериментальний та Дніпровський осетровий рибовідтворювальний заводи), що негативно позначилось на зароблені водойм.

Браконьєрство та крадіжки є найбільшими проблемами для галузі аквакультури в Україні [12]. Початок війни паралізував діяльність рибоохоронних патрулів частково на півночі, сході та півдні країни. Після деокупації територій рибоохоронні патрулі докладали значних зусиль для відновлення роботи в місцях, де проходили бойові дії, враховуючи замінування, як водойм, так і прибережних територій. Як, свідчать дані Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм за 2023 року було вилучено знарядь лову – 14476 од., водних біоресурсів - 55,9 тонн, затримано транспортних засобів -364 од.

Рибоохоронні патрулі, продовжуючи здійснювати рейди в умовах воєнного стану, тісно співпрацювали з військовими державними адміністраціями та регулярно передавали вилучені браконьєрські сітки для плетіння маскувальних засобів на потреби ЗСУ.

Вважаємо, що для подолання крадіжок риби та браконьєрства завдяки впровадженню нової системи контролю. Суть системи наступна: співробітник суб'єкта господарювання в сфері виробництва аквакультури відвідує спеціальні курси та отримує сертифікат, що надає право виписувати протоколи (документ, що засвідчує, що певна особа здійснила крадіжку). У цій ситуації буде особа – співробітник підприємства в галузі вирощування риби, яка зможе виконувати обов'язки рибного патруля, але швидше та ефективніше.

Нині, враховуючи вектор розвитку Блакитної економіки ЄС та світу, Українська аквакультура має величезний потенціал для розвитку аквакультури та виходу на міжнародний ринок рибопродукції головними викликами для вітчизняних виробників є:

- необхідність запровадження прозорого регулювання, що дозволить розвивати не виробництво аквакультури у внутрішніх водоймах та морській економічній зоні;
- необхідність врегулювання питання орендних і земельних відносин між суб'єктами господарювання, органами місцевого самоврядування;
- виконання вимог ЄС із забезпечення простежуваності продукції аквакультури;
- 100% звітність суб'єктів аквакультури, та, як результат, збір та відкриття державою реальної статистики ринку.

Висновки. Отже, виробництво аквакультури в Україні продовжує стагнувати, що характеризується зменшенням обсягів виробництва, та наявність системних проблем у сферах управління, орендних взаємовідносин тощо. Стан сектору погіршився з початком військової агресії росії.

Тінізація виробництва продукції аквакультури в Україні є досить високою. Це реакція бізнесу на несприятливий бізнес клімат та відсутність державного регулювання і підтримки цього сектору агропромислового комплексу держави. Однак навіть внаслідок військових дій на території України у 2022 році не відбулося тотального обвалу виробництва продукції аквакультури, який очікувався.

Актуальним питанням серед суб'єктів аквакультури – порядок отримання грантової допомоги від міжнародних організацій. У 2022 році представництвом ФАО ООН в Україні була ініційована грантова програм з підтримки малого бізнесу у сфері сільського господарства, в тому числі аквакультури. Як свідчить практика вітчизняні бізнесові інституції потребує запровадження різних фінансових інструментів, особливо дотаційних, але не має достатнього досвіду

для отримання такої підтримки. Цей напрямок для нас є перспективним і потребує відповідних знань та навчання щодо заповнення спеціальних форм.

Вважаємо, що тінізація та інші негаразди в процесах виробництва продукції аквакультури є гальмівними факторами розвитку, але все ж таки інтерес вітчизняного бізнесу інвестувати в аквакультурну сферу залишається. Необхідно наголосити, що вітчизняні інвестори зацікавлені розвивати власні рибницькі господарства (найчастіше мікро- та малі ферми), але є ризики, пов'язані з процедурами оформлення документів дозвільного характеру.

Література

1. Смирнюк, Н. І., Буряк І. В., Товстенко Л. В. Аналіз виробництва риби та рибної продукції в Україні на сучасному етапі становлення ринкових відносин. Рибогосподарська наука України. 2013. № 3. С. 79-88.
2. Стасишен, М. С. Економічні проблеми відродження рибного господарства України. Рибне господарство України. 2012. № 4. С. 42-48.
3. Лук'яненко О. Д. Потенціал рибальства в глобальній економіці. Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Економічні науки. 2020. № 4. Том 2. С. 7-12.
4. Вдовенко Н. М., Павленко М. М., Сіненко І. О. Організаційно-економічні засади розвитку рибальства й аквакультури в Україні БізнесІнформ. 2020. № 4. С. 221-228.
5. Огляд рибного ринку України за 2022 та 2023 роки <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2022-and-2023>
6. Держрибагентство: Промислове рибальство – через аукціони <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhrybahentstvo-promyslove-rybalstvo-cherez-auktsionu>
7. Про аквакультуру в умовах війни https://darg.gov.ua/_pro_akvakuljturu_v_umovah_0_0_0_12275_1.html

8. У світі зростає попит на морепродукти. Чи є майбутнє в українській аквакультури? <https://brdo.com.ua/analytics/u-sviti-zrostaye-popyt-na-moreprodukty-chy-ye-majbutnye-v-ukrayinskoji-akvakultury/>
9. Сіненко І. О. Організаційні та економічні механізми регулювання рибальства та аквакультури. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 4(16), 122-130.
10. Миськовець Н. П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку рибного господарства України БізнесІнформ. 2020. № 3. С. 104-111.
11. Коновалов, Р. Методи та важелі державного регулювання розвитку рибного господарства в умовах надзвичайних викликів. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 3(31). 58-68.
12. Корман, І. І. Сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняного ринку риби та рибопродуктів. Підприємництво та інновації. 2020. Вип. 12. С. 49-54.

References

1. Smyrniuk, N.I. Buriak I.V. and Tovstenko L.V. (2013), “Analysis of the production of fish and fish products in Ukraine at the current stage of the formation of market relations”, *Rybohospodars'ka nauka Ukrainy*, vol. 3, pp. 79-88.
2. Stasyshen, M.S. (2012), “Economic problems of reviving the fishing industry of Ukraine”, *Rybne gospodarstvo Ukrainy*, vol. 4, pp. 42-48.
3. Luk'ianenko, O.D. (2020), “The potential of fishing in the global economy”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, vol. 4, no. 2, pp. 7-12.
4. Vdovenko, N.M. Pavlenko, M.M. and Sinenok, I.O. (2020), “Organizational and economic principles of development of fishing and aquaculture in Ukraine”, *BiznesInform*, vol. 4, pp. 221-228.
5. UIFSA (2024), “Overview of the fish market of Ukraine for 2022 and 2023”, available at: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/overview-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2022-and-2023> (Accessed 25 Feb 2024).

6. State Agency of Ukraine for the Development of Land Reclamation, Fisheries and Food Programs (2023), “State Fisheries Agency: Commercial fishing - through auctions”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhrybahentstvo-promyslove-rybalstvo-cherez-auktsiony> (Accessed 25 Feb 2024).
7. State Agency of Ukraine for the Development of Land Reclamation, Fisheries and Food Programs (2023), “About aquaculture in conditions of war”, available at: https://darg.gov.ua/_pro_akvakuljuru_v_umovah_0_0_0_12275_1.html (Accessed 25 Feb 2024).
8. Hruzins'ka, I. (2023), “Demand for seafood is growing in the world. Is there a future in Ukrainian aquaculture?”, available at: <https://brdo.com.ua/analytics/u-sviti-zrostaye-popyt-na-moreprodukty-chy-ye-majbutnye-v-ukrayinskoyi-akvakultury/> (Accessed 25 Feb 2024).
9. Sinenok, I.O. (2021), “Organizational and economic mechanisms of fisheries and aquaculture regulation”, *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 4 (16), pp. 122-130.
10. Mys'kovets', N.P. (2020), “Analysis of the current state and prospects for the development of fisheries in Ukraine”, *BiznesInform*, vol. 3, pp. 104-111
11. Konovalov, R. (2023), “Methods and levers of state regulation of fisheries development in conditions of extraordinary challenges”, *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 3 (31), pp. 58-68.
12. Korman, I.I. (2020), “The current state and prospects for the development of the domestic market of fish and fish products”, *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, vol. 12, pp. 49-54.

Стаття надійшла до редакції 08.03.2024 р.